

„És megállapítom az én szövetségemet én közöttem és te közötted, és te utánad a te magod között annak nemzedékei szerint örök szövetségül, hogy legyek tenéked Istened, és a te magodnak te utánad”(1 Móz 17,7)

Mire gondolunk akkor, amikor meghalljuk ezt a szót: zsidó? Talán a pénzre, Isten kiválasztott népére, a Holokausztra? És hogy néz ki a zsidó? Nagy fekete kalapban, hosszú fekete kabátban látjuk-e őt? Pajesze van és nagy orra? És hányan láttunk már zsidót életükben?

Az emberek előítéleteken keresztül látják a világot, ha elfogadják, ha nem. Mert könnyebben lehet skatulyázni, egy (fekete, nagy) kalap alá helyezni egy népet, mint időt vesztegetni arra, hogy megismerjük azt.

A zsidók története Románia területén egészen az Ókorig nyúlik vissza, és hirtelen megszakad az 1948-1949-es években, amikor is elkezdődik a Palesztinába való emigráció.

Az elit, a világhatalom, a pénz, a hatalom mindig is a zsidó jelzőiként jelentek meg. Mert a zsidók eszesebbek, ravaszabbak, pénzéhesebbek, mint a többi nép, állítja a legenda. Dolgozatomban ezeket a tévhiteket, előítéleteket, kollektív képzeleteket kutatom, és azt, hogy hogyan jelennek meg a román írott sajtóban a XX. század folyamán.

Mert érdekes és hasznos összeesküvéseket felfedni és leleplezni. De csak ott, ahol vannak. Ahol nincsenek, csak manipulációról és politikáról beszélhetünk.

I. Mítosz. Mitológia. Összeesküvés

A **mítosz** (a görög *müthosz* - beszéd, elbeszélés, üzenet, párbeszéd szóból) eredeti értelmezésben irodalomelméleti, irodalom- és kultúrtörténeti fogalom. Az írással nem rendelkező kultúrákban azokat az általában élőbeszéd formájában és nemegyszer erre szakosodott mesteremberek (énekmondók, lantosok, varázslók és táltosok stb.) által terjesztett történeteket jelentette, amelyek a kultúra, a közösség, a kisebb-nagyobb csoportok számára valamilyen közös

jelentést hordoztak, és ezáltal a csoport közös emlékezetének egy fontos részét alkották s az ősök tudását őrizték.

Az ősi, csak kezdetleges vagy semmilyen írással sem rendelkező csoportok mítoszainak rendszere, a mitológia, általában egyszerre jelentett „tudományos” világmagyarázatot, vallási tanítást és hiedelemrendszert (a tudomány és vallás ekkor még nem vált el élesen egymástól), erkölcsi útmutatót és „népi–nemzeti”, csoportmegkülönböztető hagyományok rögzítését¹.

Idővel a legtöbb történeti csoport létrehozta a maga világmagyarázatából, vallásából, isteneiből, hőstörténeteiből összegyúrt mitológiáját.

A mítosz tehát elsősorban világmagyarázatot jelent. Hogyha a görögök, sumérok, rómaiak ezáltal próbálták megérteni a világot, a modern ember ugyanezt teszi. Nem számít, hogy századok választják el a mostani embert az akkoriaktól, a mítosz magyarázatot ad a világban történő változásokra.

Ezért mondja Roger Bastide, hogy a mítoszok olyan képernyők, amelyekre a kollektív félelmek vetítődnek. A francia szociológus a hetvenes évek elején ezt nyilatkozta: „ma az etnológusok többsége úgy véli, hogy e mítoszok a társadalmi megrázkódtatásokra, a belső struktúrák feszültségeire válaszolnak. E képernyőkre vetítik ki a különböző csoportok a maguk félelmeit...”².

Vagyis ezek a történetek, legendák, mesék vagy aminek nevezni szeretnénk, arra jók, hogy megnyugtató válaszokat találjunk félelmeinkre vagy akár az országunk, közösségünk gazdasági, politikai, szociális helyzetének magyarázatára.

A politikai, történeti mitológia tanulmányozásának egyik kiemelkedő alakja, Raoul Girardet, összegezi a létező mítoszokat és osztályozza azokat. A neves francia kutató négy alaptípusát különíti el a mítoszoknak. Ezek a következők: az összeesküvéselméleteket; különböző időszakok „aranykorként” való nosztalgikus prezentációit; a történelem egy-egy válságos pillanatában feltűnő, nemzetet, országot, várost stb. megmentő hősies személyiségek

¹ <http://hu.wikipedia.org/wiki/M%C3%ADtosz>.

² Roger Bastide, *Le Réve, la Transe et la Folte*, Flammarion Kiadó, Párizs, 1972, p. 62.

(megmentők) apologetikáit; s végül a kisebb-nagyobb közösségek (nemzet, város, társadalmi osztály) egységének mítoszait. A fenti osztályozás alapján is egyértelmű, hogy a mítoszok a kollektív emlékezet formálásán keresztül társadalmi funkciókkal bírnak. A múlt értelmezése nem önmagában feladata, hanem kifejezetten a társadalom vagy egyes csoportjai kohéziója, identitástudata, illetve működése szempontjából van nagy jelentősége³.

Girardet szerint a politikai mítosz három funkciót tölt be: legenda, magyarázat és mobilizáló szerepet.

A mítosz, akárcsak az álom, képek egymásutániságából áll, és nem lehet behatárolni vagy egy egységes magyarázatot adni arra, miképpen létezik és miért. A politikai mítosz a következő jellegzetességekkel rendelkezik: polimorf, vagyis több mítosz használja ugyanazokat a képeket, de mindegyik mítosz más értelmet ad azoknak. Egy másik tulajdonsága az, hogy ambivalens, azaz egyidejűleg két irányban érvényes. Például az összeesküvés általában negatív dologként van elkönnyelve, de mégis az összeesküvést csakis egy másik összeesküvés játszhat ki. És ebben az esetben már pozitív konnotációról beszélhetünk.⁴

A mitikus szövegnek saját logikája van. Azaz ugyanazokra az asszociációkra épül: így például a Megváltó mítosza mindig a megtisztulás szimbólumaival jelenik meg. Ilyen például a fény vagy a fehér szín. Gondoljunk itt akár Jézusra vagy Mihai Viteazura.

Az összeesküvés mítosza egy ilyen politikai mítosz. Vannak bizonyos elemek, amelyek meghatározzák az összeesküvés mítoszáét. Ezek közül az egyik legfontosabb az, hogy minden összeesküvés elmélet középpontjában a Szervezet képe áll. Akik a Szervezet tagjai, nem számolhatnak be kívülállóknak terveikről. A titok az mítosz másik jellegzetessége. A Szervezet tagjai egymás között kulcsszavakat használnak, és az egész Szervezet piramis felépítésű. Vagyis azoknak a tagoknak, akiknek legkisebb a funkciójuk, azok tudnak a legkevesebbet. Minél többet tudnak, annál fentebb kerülnek a piramison, és annál nagyobb a hatalmuk. A tagok személyisége, jelleme nem számít, minden alárendelődik a végső célnak. És a végső cél: a világhódoltság. Létezik egy pár stratégia, amivel ezt el lehet érni. Nem számít, kik azok, akik konspirálnak, az

³ Raoul Girardet, *Mythes et mythologies politiques*, Seuil Kiadó, Párizs, 1986, p. 4.

⁴ Uo., p. 6.

eszközök ugyanazok. Ilyen stratégiák: a vezető pozíciók elfoglalása politikában, katonaságban, közigazgatásban és a média meg a bankok uralása. Nem kell elfelejteni a gazdaság fontosságát: a piac lefoglalása, a földek és a vagyonok elkobozása. A legutolsó stratégia a korrupció és az erkölcs tönkretétele alkohol, drogok és a Nő által.⁵

I. 2. Mire használjuk az összeesküvés mítoszt?

Napjainkban is a legnagyobb katasztrófákért a Rosszat, a Sátánt okolják. Az Anti-Krisztus képe ma is mélyen gyökerezik a kollektív mentalításban.

Az összeesküvés mítoszával együtt megjelenik egy másik mítosz is: a terror mítosza. Nagyon gyakran, a terror és az összeesküvés mítosza az eszköz akkor, ha ellenségektől kell megszabadulni, ha igazolni kell a tisztogatásokat, és miért ne, ha a saját hibáinkat kell elrejtteni.

Az összeesküvésektől való félelem az emberek politikai bizonytalanságából, a megjósolhatatlan és ingatag jelen miatt alakul ki. Az összeesküvés felfedése egy félelemtől és révülettől uralt légkörben történik.

Érdekes feldolgozni azt a kérdést, hogy az összes olyan történet, amely a közösség életét befolyásolja, egy kérdéshez vezetődik vissza: kinek válik hasznává? Kinek válik hasznává az áremelés, a korrupció, az ingatlanok visszaszolgáltatása? Ha megfejtjük ezt a könnyű kérdést, kiderül, kik azok akik ellenünk konspirálnak: a Maffia, az Elit, a Zsidók.⁶

Az iróniákon túl észre kell vennünk, hogy minden politikai mítosznak van realitás-alapja: így például a zsidó közösség gyors fejlődése. Természetesen, a valósághoz viszonyítva, azt mondhatjuk, hogy ez nem egy egyszerű túlzás, hanem a történelmi események fantáziadús megváltoztatása.

⁵ Uo., p. 31.

⁶ George Voicu, *Zei i cei răi*, Polirom Kiadó, Bukarest, 2000, p. 22.

Girardet ugyancsak felismeri, hogy a mítosz nem függ felhasználóitól, sokkal inkább a mítosz használja fel az egyéneket létezéséhez.

Az összeesküvés mitológiájának fontos része az, hogy megértsük az ilyen jellegű manipuláció csak megfelelő közegben működik, azaz bizonyos társadalmi körökben könnyebben behatol. Hogyha a közeg nem hajlandó befogadni az összeesküvés mítoszáat, akkor a manipuláció nem éri el a kívánt hatást.

A XIX. században élte virágkorát az összeesküvés mítosza. És ez éppen azzal magyarázható, hogy olyanok voltak az akkori életfeltételek, hogy megfelelő közeget teremtettek az ilyen jellegű mitológia elterjedéséhez. A XIX. századi változások, a hagyományos társadalom modernizálódása, az ipari fejlődés megteremtették azokat a zavaros életkörülményeket, amelyekben a konspiráció mítosza mindennapivá vált. Kegyetlen összeesküvés áldozatának lenni pedig egészen egyszerű. Ahogyan Corime Touti-Pavaux megjegyzi: „Hiszen a bűnös hasznos, sőt nélkülözhetetlen. Ha nem létezne, ki kellene találni”⁷.

Amikor az emberek nem találnak menedéket vagy nem találják meg a kiutat, falakat építenek maguk köré. Az összeesküvés mítosza egy ilyen fal.

Ahhoz, hogy megérthessük a konspiráció elméleteket, fontos lenne megismerni, hogyan is viselkednek az emberek, mikor tömegbe csoportosulnak. Már nagyon régóta bebizonyították, hogy az egyén másként viselkedik tömegben, mint egyedül. A tömegpszichológia egyik kitűnő kutatója Gustave Le Bon.

Az ő megállapítása szerint a tömeg olyan alacsony szintű racionalitást használ, amely asszociációkra épül. Ilyen asszociáció például az, hogy ha egy zsidó zsákmányol, az összes zsidó zsákmányol. Általánosítva az egyedi eseteket könnyen meggyőzhetünk egy válaszokra kiéhezett társadalmat.

Egy gondolat, ha elérhetővé válik a tömegeknek, érzéssé válik és ragályos lesz. Le Bon bebizonyítja, hogy a történelem csak mítoszokat örökíthet meg, hiszen azok megértése nem jelent különösebb nehézséget, logikájuk egyszerű és átlátható. A tömegeket különös

⁷ Uo., p. 15.

hiszékenységgel jellemzi, mely erős képek használatával kollektív hallucinációhoz vezet⁸. Lásd itt, a médiában rengetegszer szereplő MISA csoport viselkedését.

Ez lenne a pszichológiai magyarázat arra, miért is ilyen erőteljes a mítosz hatása a tömegekre.

De a politikai mítoszok ereje nemcsak a képekben rejlik, hanem az azok előadásmódjában is. Úgy a tartalom, mint a forma hiperbolisztikus: szleng, gúnyos kifejezőmód és a karikatúrák is megjelennek⁹.

I. 3. A zsidó, az örök idegen

Már az előbb is megemlítettem, hogy az emberek félnek attól, ami sötét. Ehhez hozzá kell tenni, hogy ugyanúgy félnek attól, ami idegen, ami nem mindennapi. Ez az, ami az összeesküvés mítosznak az alapja.

A zsidó a meghatározás szerinti idegen. A fizikai portrétól elkezdve a mitikus és mágikus portréig, a zsidóban fellelhető az összes olyan negatív tulajdonság, amely egy homo alienusban megtalálható.

Hogyan is néz ki az előítéletekből felépített zsidó? Orra hajlott, az ajkai vastagok, szakállat és rituális barkót visel. A zsidó nő pedig egzotikus, szép és különösképpen elegáns. Foglalkozása alapján a zsidó lehet kocsmáros, kereskedő, uzsorás vagy pásztor.

A morális portré ugyanilyen kliséken alapszik: intelligens, ravasz és gyáva. De észre kell venni, hogy van egy különbség az úgynevezett „jó” és „rossz zsidó” között. Olyan kijelentések, mint „Jó ember, kár, hogy zsidó” vagy „Zsidó, de rendes ember” pontosan erre a jó-rossz zsidó dualizmusra utalnak.

⁸ Gustave Le Bon, *Pszichologia maselor*, Tudományos Kiadó, Bukarest, 1991, p. 11.

⁹ George Voicu, *Zei i cei răi*, Polirom Kiadó, Bukarest, 2000, p. 22.

„L'enfer c'est les autres”- állítja egy francia közmondás, és a fenti jellegzetességek változtatták a zsidót a Pokol hírvivőjévé. És az, hogy a zsidó nincs megkeresztelve, még alkalmasabbá teszi ezen „állásra”.

A zsidó démonizálása már az első keresztény szövegekben megjelenik, egyik fő bűne, pedig, Jézus keresztre feszítése volt. Az inkvizíció ugyanezeket az előítéleteket használta fel a kollektív képzelet manipulálásához.

Andrei Oișteanu kutató érdekességként megemlíti, hogy ahol kevés vagy egyáltalán nem él zsidó, sokkal inkább fenn maradnak a legendák és mítoszok: „Ilyen helyeken, a «képzeletbeli zsidó» zavartalanul él, mert az előítéleteket az igazi modell nem oszlatja el.”¹⁰

I. 4. A Cion Bölcsseinek közrejátszása

Hogyha meg próbálnánk keresni az összeesküvés mítoszának kezdetét, és eltekintünk az antropológiai értelmezéstől, egy vitatott dokumentre bukkanánk: *A Cion Bölcsseinek Jegyzőkönyveire*.

A Jegyzőkönyvek, amelyek, állítólag, bemutatják a zsidó világmentel terveit, azon az axiómán alapszanak, hogy „A jó Isten minket választott népévé.” A dokumentumban le van rögzítve, hogyan és mikor gyűlnek össze azok a zsidó vezetők, akik uralni akarják a világot. A Cion bölcssei ezeken a gyűléseken értékelik az addigi eredményeket és leszögezik a következő lépéseket. A Jegyzőkönyv stílusában és tartalmában nagyon irónikus, hiszen azt tárgyalják, hogyan használhatják ki a világ népeinek gyengeségeit.

Több, mint két évszázada léteznek ezek a Jegyzőkönyvek, és azóta bestsellernek nevezhetjük azoknak a körében, akiket az Új Világmentel mítosza érdekel.

¹⁰ Andrei Oișteanu, *A képzeletbeli zsidó a román (és a kelet-közép-európai) kultúrában : imagológiai tanulmány*, Kriterion Kiadó, Kolozsvár, 2005, p. 309.

A *Cion Bölcsseinek Jegyzőkönyvei* eredetileg Oroszországban jelentek meg, Miklós cár idejében, 1903-ban. A dokumentumot először a Znamya nevű újságban népszerűsítették. Ezután megjelent 1905-ben, amikor is az Orosz Forradalom ellenzői jelentették meg, 1917-ben a Vörös Forradalom idején és 1919-1920, az első világháború békeszerződéseinek idején Nyugat-Európában is elterjedt.

A Jegyzőkönyvek megjelenése Serghei Iulievici Wittevel, orosz pénzügyminiszterrel állnak szoros kapcsolatban. Witte célkitűzései közé tartozott az is, hogy az orosz rendszer valamelyest liberalizálja a zsidókhoz való viszonyát. Egy olyan periódusban, amikor mindennaposak voltak a pogromok, a legnagyobb vétek, amit egy orosz politikusra mondhattak, az volt, hogy a zsidók embere. Witte drasztikus reformokat akart bevezetni, és feltűnő volt a hasonlóság az ő tervei és a Jegyzőkönyvek között. Tudott dolog volt, hogy akárki elolvassa a *Cion Bölcsseinek Jegyzőkönyveit*, rájön, hogy Witte a gonosz terveket valósítja meg¹¹.

A Jegyzőkönyvek Franciaországba is eljutottak, ahol rengeteg orosz zsidó menekült élt. Így hát ott is tökéletesen fel lehetett építeni az összeesküvés mítoszát. A liberalizálás, a gazdasági, szociális változások hozzájárultak a Jegyzőkönyvek elterjedéséhez egész Európában és nemcsak. A hamis dokumentum eljutott Japánba is, ahol, furcsa módon, tiszteletet váltott ki a zsidók iránt.

Adolf Hitler antiszemita beszédeit a Jegyzőkönyvekre építette. Egy nagyon jó ötlet, ha arra gondolunk, hogy Joseph Goebbels, Hitler leghűségesebb követőjének egyik hitelve az volt, hogy nem kell mást tenni, mint sokszor elismételni egy hazugságot, hogy igazsággá legyen.

Az Amerikai Egyesült Államokban a Jegyzőkönyvek egyik híve Henry Ford volt, a Ford gépkocsik gyártója. 1918-ban Ford titkára megvásárolt egy kis újságot főnökének, a *Dearborn Independent*-et. Ebben az újságban jelentette meg Ford antiszemita cikkeit. Ezeket a cikkeket később könyvben is publikáltatta. A könyv címe: *A nemzetközi zsidó, a világ legfőbb problémája*¹².

¹¹ Hadassa Ben-Itto, *Protocoalele înțelepților Sionului : anatomia unui fals*, Hasefer Kiadó, Bukarest, 2000, p. 87.

¹² http://hu.wikipedia.org/wiki/Henry_Ford.

A jegyzőkönyvek az 1960-as években láttak ismét napvilágot, amikor a szovjet média nagyméretű antiszemita akciót indított el. A dokumentumot ma is gyakran használják, amikor manipulálni akarják a köztudatot, annak ellenére, hogy rengetegszer bebizonyították, hamisítványról van szó.

I. 4. 1. A Jegyzőkönyvek hatalma

A dokumentum John Redcliff (eredeti nevén Herman Goedsche) *A prágai temető* című írásából ihletődik. Az irat másik forrása Maurice Joly *Beszélgetések Macchiavelli és Montesquieu között az alvilágban* című darabja. Azt feltételezik, hogy Joly ugyancsak plagizált, ő Eugen Sue regényét, a *Les Mystères du peuple* címűt. Joly művében Machiavelli és Montesquieu arról tárgyal, hogy miképpen lehet teljhatalomra szert tenni, befolyásolni a tömegeket a sajtó segítségével, és hogyan lehet legyőzni a középosztályt. Az író eredetileg azt próbálta bemutatni, hogy mennyire sebezhető a demokrácia és, hogy mekkora veszélyt jelent egy ember diktatúrája. A Jegyzőkönyv szerzői azonban belemagyaráztak szavaiba, és eképpen lett e dokumentum a világ egyik legvitatottabb írása¹³.

Rengetegen próbálták bebizonyítani, hogy a Jegyzőkönyv egy plagizált koholmány, több per is ugyanerről szólt (a Dreyfus-ügy, a bernai vagy Leipzig-i per). 1964-ben pedig, az AEÁ-ban megjelent egy hivatalos jelentés, amelyben megállapították, hogy a *Cion bölcseinek jegyzőkönyvei*: „A XX.. század legnagyobb hamisítványa, az egyik legstupidabb koholmány, egy klasszikus antiszemita dokumentum, egy beteg agy hazug találmánya.”¹⁴

Mindezek ellenére az iratnak ma is nagy hordereje van, az antiszemitizmus egyik alapkönyve. Titka pedig abban áll, hogy a dokumentum túlnőtte az antiszemita köreit, és széles körben ismertté lett. A könyvben nem szerepel konkrét név, számadat, tartalma zavaros, ezért könnyen felhasználható akármilyen összeesküvés elméletben. A Jegyzőkönyv hatalma

¹³ Hadassa Ben-Itto, *Protocoalele înțelepților Sionului : anatomia unui fals*, Hasefer Kiadó, Bukarest, 2000, p. 84.

¹⁴Uo., p. 155.

ugyanazokból az elemekből adódik, amelyek nagy hatással vannak a tömegekre: a titokzatosság, a Szervezet, a szigor, a sötétség.

Hogy mennyire hisznek a romániaiak a zsidó összeesküvés mítoszában, kiderül egy 2006-os felmérésből. A kolozsvári Max Weber Társadalomkutató Központ adatai alapján a románok 31,5% úgy gondolja, hogy a nemzetközi politika és pénzügy a zsidók kezében van. Ez egy alapvető változás, hiszen 2003-ban ez az arány csupán 23% volt. Horváth István szociológus állítása szerint a mítosznak nagy ereje van, és a *Cion Bölcseseinek Jegyzőkönyvei* csak hozzátesznek ehhez: „Az emberek szeretik az olyan egyszerű, összefüggő magyarázatokat, amelyek minél több dolgot megértetnek. A kapitalizmus csodálatos dinamikája gyors változásokat hoz magával, és az emberek nehezebben alkalmazkodnak. Mivel a komplex, racionális és absztrakt magyarázatokat nem könnyű megérteni, az okokat egyszerűsíti a Rossz megszemélyesítése. Ezért egyszerűbb különböző idegen csoportok megvádolása.”¹⁵

II. Fejezet

Kutatásom a következő hipotéziseken alapszik:

1. Az összeesküvés mítosza olyankor jelenik meg az írott sajtóban, amikor a társadalom súlyos politikai, gazdasági vagy szociális válsággal küzd.
2. A zsidók idegenekként jelennek meg a román írott sajtóban.
3. Az írott sajtó a kollektív képzelet mélyre gyökerező előítéleteit használja fel céljai elérésének érdekében (legendák, mítoszok, közhelyek).
4. A zsidó összeesküvés mítosza nagyrészt a szélsőséges sajtóban jelenik meg, de esetenként a független sajtóban is megjelenik.

¹⁵ <http://www.presa-zilei.ro/stire/5624/teoriile-conspirationiste.html>.

Kutatásom alapozottsága érdekében a XX. századi írott sajtót választottam. Mivel nagyon hosszú periódus, úgy döntöttem, kiválasztok négy olyan periódust / évet, amely meghatározó volt, úgy az ország, mint a romániai zsidóság történetében.

A kiválasztott évek: 1915, 1930, 1948, 1996.

1915- az I. Világháború második éve. Európa politikai, gazdasági helyzetét súlyosan befolyásolja a háború, és két részre osztja a világot. A Világháború kimenetele még ismeretlen, ezért egy általános elégedetlenség és bizonytalanság uralja az európai országokat.

1930- egy másik igen nehéz év. A világ a nagy depresszió éveit éli, a gazdasági helyzet kihat a társadalom minden területére.

Akaratlagosan kihagytam a II. Világháború éveit, mert kutatásom nem azokra a periódusokra összpontosít, amelyekben a zsidók főszereplők voltak.

1948- az új rezsím kezdeti éve, és az utolsó év, amikor a Szovjet Unió még támogatta a zsidók kivándorlását Palesztinában. 1948 decemberétől az adminisztráció elítélte a cionizmust és nemzetellenesnek nyilvánította ki.

1996 pedig Románia átmeneti időszaka, amelyet politikai és gazdasági bizonytalanság jellemez. Az államelnöki választások éve, Petre Roman, zsidó származású politikus is jelölteti magát.

A kutatás helyessége érdekében mindegyik évből kiválasztottam 3 sajtóorgánomot: egy független, egy szélsőséges és egy zsidó újságot.

II. 1. 1915

Az I. Világháború kezdete után egy évre, Európa két részre oszlott: egyrészt ott voltak a az Antant-hatalmak: Franciaország, a Brit Birodalom, az Oroszország és Olaszország, másrészt a Központi Hatalmak: az Osztrák-Magyar Monarchia, az Oszmán Birodalom, a Német Birodalom és Bulgária. Európa nemzetei eleinte lelkesedtek a háború iránt, de a dolgok kezdtek

negatív irányba alakulni. A propaganda és a nacionalizmus hatására rengeteg fiatal jelentkezett katonai szolgálatra.

Már a háború kezdetétől Románia és Olaszország között létezett egy valamilyenféle közeledés. A Konzervatív Párt jelentős személyisége, I.C.Brătianu azt szerette volna, hogy Románia Olaszországgal együtt rávegye az Antant hatalmait, hogy támogassák a bukaresti kormány nemzetegyesítési terveit. Két év semlegesség után Románia szövetséget kötött az Antanttal.

1914-1916 között a román közvéleményt a háború és az egyesítés kérdései foglalkoztatták. Ezek a témák jelennek meg az akkori újságokban is.

Adeverul, a híres bukaresti napilap, tárgyalja a lehetséges szövetségeket, beszámol a háborús hírekről, megrója a politikusokat. Az ún. komoly témákon kívül, beszél a színházról, betegségekről és nagyon sok reklám is megjelenik. Az egyik fő téma Erdély kérdése, ha a háborúról számolnak be.

E független újság cikkeiben szinte egyáltalán nem jelenik meg a zsidó-téma, a zsidó összeesküvés kérdése meg még ennyire sem. Az egyetlen cikk, amelyben szó van a nemzeti hovatartozásról, kigúnyolnak egy állami hivatalnokot, mert nem akart átengedni a határon egy zsidó katonát, mert az nem kért utazási engedélyt. A katona ártatlannak bizonyult hiszen Romániában született, tehát nem volt idegen, annak ellenére, hogy zsidó származású. A cikkíró megjegyzi, hogy az a bizonyos hivatalnok figyelmesebb kellett volna legyen, hiszen emiatt: „az országot vallási türelmetlenséggel vádolhatták volna.”¹⁶

Fontos megjegyezni, hogy az *Adeverul* a szélsőséges sajtó zsidó (jidovesc) újságnak gúnyolt, mivel nagyon sok újságíró zsidó származású volt. Harry Kuller történész megjegyzi: „A zsidó újságírók a román sajtóból, de az izraelita sajtóból is- pár száz, és nagyon jók, pár tízannyira tudtak érvényesülni a román médiában, hogy sokszor a valós vagy képzelt «erejük» az

¹⁶ S.T., *V.G. Morțun: teolog și jurisconsult*, In *Adeverul*, XXVIII évfolyam, 10128. szám, 1915. május 15., p. 1.

antiszemita vesszőparipája lett. Az antiszemita sajtó célkitűzései közé tartozott az «ötödik Hatalom» vagy a «román nép új mentorainak» a «leleplezése»¹⁷.

Nicolae Iorga és újsága, *Neamul Românesc pentru Popor*, éppen ilyen idegengyűlölő cikkeket publikált. Az összes olyan mítosz, ami a zsidókról szól megjelenik e lap hasábjain. A zsidó, az örök idegen, a román nép összes bűnéért hibás, legyen az alkoholizmus, szerencse játék vagy akármi más. Így nyilatkozik erről a lap: „Az egész divatot és büszkeséget a csendőrök és a zsidók hozták be”, vagy „Kik a tolvajok és a farkasok országunkban? A kocsmárosok, és különösképpen a zsidó kocsmárosok, akik elveszik az emberek eszét és mindenét, becsapják őket és lustaságra ösztönzik.”¹⁸

A román parasztot naív emberként tüntetik fel, akit becsapnak a „szégyentelen és szemtelen farizeusok”. A zsidók hibásak azért, mert megölték Jézust: „Sokat tárgyaltak, titokban egyezkedtek, mint a tolvajok, ugyanúgy, ahogy Júdás megegyezett a zsidókkal, hogy eladja Jézus Krisztust.”¹⁹

A zsidó összeesküvés mítosza egy „Mi és a zsidók” című cikksorozatban jelenik meg. A cikkek szerzője egy ortodox pap, és a legfőbb bűn, amivel vádolják a zsidókat az ország megkaparintása: „Újságaikba csúfot üznek a politikusainkból, az Egyházból, a papokból, az iskolából és az igazságból.[...] És miért? Mert nem adjuk meg az állampolgárságot az egésznek, hogy legyenek politikai jogaik, amivel felmászhatnak az állam vezetésének csúcsaira.[...] megdolgoztatták népünket, mint most 2000 éve, rögtön Jézus után! Csak azért, hogy apasszák a keresztények számát!”²⁰

A *Neamul Românesc pentru Popor* állandó összetűzésben áll a zsidó újságokkal, ezek közül az egyik legfontosabbal, az *Înfrățirea*-val.

¹⁷ Hary Kuller, *Presa evreiasca din Romania*, Tritonic Kiadó, Bukarest, 2004, p. 8.

¹⁸ N.V. Hîntescu, *Unde duce fudulia*, In *Neamul Românesc pentru Popor*, VI. évfolyam, p. 521.

¹⁹ C. Gh. Vartolomeiu, *Războiul*, In *Neamul Românesc pentru Popor*, VI. évfolyam, 46. szám, 1915. november 22., p. 4 (728).

²⁰ N.V. Hodoroabă, *Noi și evreii II*, In *Neamul Românesc pentru Popor*, VI. évfolyam, 45.szám, 1915. november 15., p. 7(715).

Az *Înfrățirea* az első romániai zsidó politikai szervezetnek az újsága. Minden olyan pénzügyi, politikai, szociális problémával foglalkozik, amely az országot érinti. Állandó rovata a kultúra és a nevelési rovat.

Az újság szinte minden számában ironikusan számol be az antiszemiták állásfoglalásáról, rengeteget polemizál olyan antiszemitákkal, mint például A.C.Cuza.

Ebben az újságban is megjelenik az összeesküvés mítosza, de egy kissé más kontextusban. Arra használják fel, hogy csúfot üzzenek azokból, akik ilyesmiben hisznek: „A személy nevétől függ: vagyis, ha Costică Alexiének hívják, akkor ő egy bűnöző, és még enyhítő körülményekkel (ugye, Iorga uram?), de ha zsidó neve lenne, akkor az ország összes zsidója, sőt a világ összes zsidója, hivatalból, az ő bűntársának lenne kinevezve.”²¹

Másrészt sokszor a cikkek hangvétele sokkal súlyosabb, arra is utalva milyen bizonytalan volt e kisebbség statutuma: „Miért sértegetnek és miért aláznak meg? Miért viselkednek úgy, mintha mind kémek és hazaárulók lennénk, mikor semmi sem igazolja ezt, hiszen semmivel sem különbözünk a hazával szembeni feladat teljesítésében a többi jó románától?”²²

A konspiráció mítosza egy másik cikkben is megjelenik, melynek címe: „A zsidó nemzetközi mozgalom”. Az újságíró kiemeli, hogy a zsidók hazaszeretők és a hazáért harcolnak. A cikk végső gondolata: „Mindezek ellenére az antiszemiták nem veszítenek el egy alkalmat sem, hogy elmondják a zsidókról, hogy veszélyesek, mert rokoni kapcsolatban állnak a határokon kívüli kollégáikkal.”²³

A „Kisajátítás” című cikkben az újságíró nagyon jól szintetizálja a kor szellemét: „De addig is végtelenszer elismétlik majd az abszurd legendát, miszerint a zsidók kisajátítók és a zsidók kisajátítottak mindent.”²⁴

²¹ Sz.n., *Crimele evreilor*, In *Înfrățirea*, III. évfolyam, 26. szám, 1915. június 28., p. 4.

²² I. Marcus-Ami, *Un protest*, In *Înfrățirea*, III. évfolyam, 26. szám, 1915. június 28., p. 3.

²³ Sz.n., *„Internaționalismul” evreiesc*, In *Înfrățirea*, III. évfolyam, 51. szám, 1915. december 20., p. 2.

²⁴ Sz.n., *Acaparatori?*, In *Înfrățirea*, III. évfolyam, 51. szám, 1915. December 20., p. 3.

II.2. 1930

Az 1930-as év a radikális változások éve egy konzervatívabb életmód felé. A világ a nagy depresszióból való kiutat kereste. A gazdasági világválság magával hozta az egyéni jövedelmek, a profit és az állam jövedelmének csökkenését. Az összes nagyváros súlyos helyzetbe került, főleg azok, amelyek a nehéziparból éltek. A demokratikus országok megsínylelték a válságot, és emiatt olyan vezetők kerülhettek hatalomra, mint Adolf Hitler, Iosif Visszarionovics Stalin vagy Benito Mussolini. A depresszió végső következménye a II. Világháború volt.

Romániában ugyanilyen volt a gazdasági helyzet, és ez politikai instabilitáshoz vezetett. Június 8-án a Parlament kinevezte királynak Hohenzollern Károly herceget. A P.N.L volt az egyedüli párt, amelyik nem egyezett bele a megkoronázásba. A második kormány Iuliu Maniu vezetése alatt júniusban került hatalomra, de októberben Maniu lemond.

Az újságok ezt a helyzetet tükrözik: szegénység, az adók növelése, tökéletes körülmények tehát az összeesküvés mítoszának. A semleges újságok mégsem használják fel ezt a trükköt ahhoz, hogy bűnösöket keressenek.

Az *Adeverul* nem beszél a zsidókról, csak ha szó van a diszkriminációról vagy a kisebbség statutumáról. A „Képviselőház beszámolója”²⁵ című cikkben például megemlítik, hogy Buenos Airesben, a román követségnél, diszkriminálják a zsidókat.

Észre lehet venni egy bizonyos rokonszenvet a zsidók iránt, egy cikkben szó van a román-zsidó jó kapcsolatokról is: „Mint román és mint keresztény, ami erősen meghatott ebben a fájdalmas megmozdulásban- és nem félek kimondani- az Niemirover úr, Izrael népének rabbijának felszólalása volt. A zsidók együttérzése ebben a keresztény csapásban, úgy jelenik meg szemeim előtt, mint egy oázis.”²⁶

²⁵ Sz.n., *Képviselőház beszámolója*, In *Adeverul*, 43. évfolyam, 14217. szám, 1930. május 1., p. 5.

²⁶ Eugeniu Zamfiroiu, *Solidaritatea umană*, In *Adeverul*, 43. évfolyam, 14217. szám, 1930. május 1., p. 5.

Egy másik korabeli újság az A. Schwartz és A. Bayer által szerkesztett *Columna evreească*. Ugyan foglalkozott az ország belügyeivel, mégis inkább a zsidó közösség problémáira fektette a hangsúlyt. Nagyon sok cikk foglalkozott a palesztinai kivándorlással, a cionizmussal, a romániai cionista mozgalommal. Az egyik újságíró meg is jegyezi: „Kevés olyan európai ország van, amelyet össze lehetne hasonlítani Romániával, amennyiben a Palesztina érdekében tett munkát vesszük figyelembe.”²⁷

1924-1936 között gyakran jelenik meg egy „A zsidó gazdagság” c. cikk: „Hogyha elolvassuk az antiszemita könyveit és szórólapjait, mindig ugyanazt a vádat olvashatjuk: «A zsidók gazdagok és az ők kezükben van a világ népeinek gazdagsága». De a zsidó nép nem rendelkezik ezekkel az előjogokkal, hiszen nincs meg neki a legfontosabb közülük: a földhöz való jog!”²⁸

Mint ahogy az 1915-ös zsidólapnál is észrevehettük, ez az újság is harcol az antiszemitizmus ellen. És az újságíró meg is adja a választ arra, hogy miért létezik az összeesküvés mítosza: „Ha nem lennének a zsidók, vagy ha nem lennének olyanok amilyenek, minden jó lenne. A tömegek könnyen elfogadják a hamis magyarázatot, mert nem találják meg az igazit, és mert muszáj nekik valamiben kapaszkodni, hogy remélhessenek a helyzet változásában.”²⁹

Érdekes, hogy a zsidó újságírók ugyanúgy vádolják az antiszemita összeesküvés miatt, mint a zsidókat az őket ellenzők. Így például Fordról, a híres amerikai gépkocsigyártóról terjengenek hírek: „Ha megkeressük e pénzalapok forrását, Amerikába jutunk. Az általános vélemény, hogy a pénzek Fordtól jönnek. Az európai képviselői állandó kapcsolatban állnak a legnagyobb antiszemitaakkal.”³⁰

²⁷ Sz.n., cím nélkül, In *Columna Evreească*, VII. évfolyam, 1. szám, 1930. január 7, p. 2.

²⁸ I.K., *Bogăția evreească*, In *Columna Evreească*, XIV. évfolyam, 1. szám, 1936. február 18., p. 1.

²⁹ A. Schwartz, *Antisemitismul dela noi*, In *Columna Evreească*, III. évfolyam, 8.-9. szám, 1925. július 28., p. 4.

³⁰ Sz.n., *Henry Ford și agitațiile antisemite din Europa centrală*, In *Columna Evreească*, II. évfolyam, 2.-3. szám, 1924. április 13, p. 1.

Valamiféleképpen maga a zsidó sajtó is hozzájárul az összeesküvés mítosz terjesztéséhez, annak ellenére, hogy próbálja legyőzni azt. Mindig erről beszélve, a mítosz ahelyett, hogy eltűnne, mindig újjászületik. A zsidó lapokban ilyenek olvashatók: „A mi antiszemitáink mindig arról beszélnek, hogy olyan országokat, mint Franciaország, Belgium, Anglia vagy Amerika stb. a zsidók elfoglalták és valójában ők uralják. Ha ezeknek a gyűlöletszítóknak az elméleteit elfogadnánk, akkor ez azt jelentené, hogy ezek az államok a hasadék szélén állnak.”³¹

Ugyancsak a mítosz elterjedéséhez járul hozzá az is, hogy a *Columna evreească* állandóan beszámol arról, hogy más országokban a zsidók milyen magas állásokat töltenek be: „Ebben a percben kijelenthetjük, hogy a gyűlölet doktrinái nem jelentek meg Franciaországban. És a bizonyíték: a zsidó jelöltek győzelme nagyon sok szavazóköri körzetben. Így jelenleg 12 zsidó politikus van a Képviselőházban.”³²

Másrészt a zsidók azt állítják: „Hiába kiáltják az antiszemiták, hogy a zsidók elsajátították és kilopták a románok kezéből ezeket a javakat (a kereskedelmet és az ipart). Régebben és ma is (különösképpen Moldovában), ezek a javak a zsidók, az örmények és a görögök kezében voltak.”³³ Fájdalmas igazság, de könnyen felhasználható az összeesküvés vádjaként.

És ezt meg is teszik az antiszemiták: „Miért került Románia a legnagyobb krízisbe a háború óta? A nemzeti és erkölcsi rend felforgatása egy bizonytalan állapotot és szkepticizmust vált ki a fiatal nemzedékben, akié a jövő Romániája. Mert a szabadkőművesek a zsidó pénzügyekkel szövetségben Romániában egy mesterkélten rendetlenséget és egy forradalmi hangulatot akarnak kialakítani, hogy előkészítsék a szociális és politikai forradalmat. A forradalmi mozgalom és annak fiókja, a zsidó uralom, a szabadkőműves-zsidó összeesküvés eredménye.”³⁴ A szélső jobboldali lap, a *Buletinul anti-iudeo-masonic* válasza egyszerű, és a

³¹ Sz.n., *Două mentalități*, In *Columna Evreească*, II. évfolyam, 6.-7. szám, 1924. augusztus 22., p. 1.

³² Sz.n., *Alegerile legislative din Franța*, In *Columna Evreească*, II. évfolyam, 2.-3. szám, 1924. április 13, p. 2.

³³ Sz.n., *Cum tu, cum e!*, In *Columna Evreească*, III. évfolyam, 6.-7. szám, 1925. május 27, p. 1.

³⁴ Sz.n., *Către toți românii*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 1. szám, 1930. január, p. 1.

maga módján, logikus, hiszen senkinek sem sikerül az országot jól irányítani: „Ebben a helyzetben, az aktuális kormány (a Maniu-kormány) nem képes intézkedéseket hozni, mert a nemzetközi zsidó pénzügy a sarkainál áll, és az ők céljuk a román nép tönkretétele.”³⁵

A *Buletinul anti-iudeo-masonic* Bukarestben jelent meg 1930-ban, és első számában a következő felhívás állt: „Meg akarjátok tudni a Nemzeti Ligá, az Európai Egyesült Nemzetek, a Nemzetközi Bank háttereit, meg akarjátok tudni, mi a pacifizmus, feminizmus, internacionalizmus, ökumenizmus, freudizmus stb. stb. akkor fizessen elő és győzze meg barátait is, hogy fizessenek elő a lapra.”³⁶

Az újság felhasználja az összes létező mítoszt és legendát, amelyet a zsidókról mondtak valaha: „...Júdás fegyverei felöltötték a bűn összes formáját, a pokol mélységének minden színét, és a Rossz minden hatalma az emberek lelkét nyomta, hogy megöljék. Annak az emlékét, aki feláldozta magát az emberekért, és azért, hogy megöljék isteni hitét.”³⁷

Mivel minden, ami ismeretlen, félelmetes, sötét és rossz szagú, a zsidót egy élősködőhöz hasonlítják: „Tehát, itt Romániában, «el kell, hogy tűnjön a zsidók elleni úszítás, hogy minél jobban értekezzünk velük». Ez olyan, mintha azt mondanád egy embernek, akit a szúnyogok csípkednek: «Ne vakarozz, mert a vakarozás az élősködő elleni úszítás, az ellen az élősködő ellen, amelyik ki akarja szívni a véred. Inkább tőrdd, hogy minél jobban értekezhess vele», amíg kiszívja nemcsak a véred, hanem az életedet is.”³⁸

Idegen, hűtlen a hazához, a zsidó mindenáron el akarja foglalni a világot, és különösképpen Romániát: „nemcsak az az élősködő, aki kicsavarja nemzetünk erejét a gazdagságok elsajátításával, aki behatol az iskolánkba, és holnap eljut az ország vezetéséhez,

³⁵ Sz.n., *Atentat masonic contra grăului*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 7.-8. szám, 1930. augusztus-szeptember, p. 261.

³⁶ Sz.n., *Către toți românii*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 1. szám, 1930. január, p. 1.

³⁷ Sz.n., „*Christos a înviat!*”, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 5. szám, 1930. április, p. 162.

³⁸ N.C.P., *Societatea Națiunilor și Țara Românească!*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 2. szám, 1930. február, p. 2.

hanem ennél sokkal több: ő a keresztény társadalomnak az erkölcsi és állami rendje elleni «örök összeesküvő» faj.»³⁹

A lap talál egy magyarázatot arra is, miért ez a formája a Dávid-csillagnak: „A Dávid-csillag, a zsidó nemzeti embléma egy hatszögű csillag, amely két egymásra helyezett háromszögből áll, egyiknek az alapja felfele néz, a másiknak meg lefele néz. Öt szöge a «vörös» csillagnak, úgy néz ki egyelőre, hogy be van biztosítva: a Pénz (a nemzetközi pénzügy), a sajtó, az egyenlőség- a zsidók jogai az egész világon-, Palesztina és a proletár mozgalom. Az utolsó szöge a csillagnak még hiányzik, ez lesz Izrael hercege, a «politikus Messiás», aki megadja majd nekik a világhatalmat.»⁴⁰

Az előítéletek ilyen jellegű kijelentésekhez vezetnek: „Nem nevezhetem nemzetnek ezt az uzsorás bandát, ami végtelen büszkeséggel él az emberiség hátán, és utálja az összes többi nemzetet. Egy örökké vesztes és gyűlölt faj, állandóan kész arra, hogy az aranybornyú előtt meghajoljon az isteni átok összes jelével.»⁴¹ Isten-ölés, és mégis Isten kiválasztott népe, Biblia, utálat és gyűlölet, minden elfér az antiszemita beszédekben.

A *Buletinul anti-iudeo-masonic*-ban is észrevehetjük a saját nép önsajnáltságát és dicséretét, ugyanúgy, mint az 1915-ös szélső jobboldali újságban.

Azt a sajtót, amely csúfot űz az extrémizmusból, zsidó sajtónak nevezik, és az összeesküvés egy másik fegyverének tartják: „Ő, a szegény ember, nem képzelheti el, hogy a híres sajtó, amit «nagy sajtónak» neveznek, butítja őt, vagyis a nemzetközi és nemzetellenes, zsidó és keresztényellenes sajtó a «negyedik hatalommá» vált minden zsidó államban.»⁴²

³⁹ I. C. Cătuneanu, *Despre Francmasonerie*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 1. szám, 1930. január, p. 14.

⁴⁰ Maurice Payot, *Semnificația "Triunghiului Răsturnat"*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 1. Szám, 1930. január, p. 1.

⁴¹ Toussenel, *Regii Veacului*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 6. szám, 1930. június, p. 231.

⁴² V. Trifu, *"Ce zice străinătatea, Domnilor?"*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 7.-8. szám, 1930. augusztus-szeptember, p. 290.

Úgy tűnik, az újságnak nem sikerül eléggé felhívni a zsidó veszélyre a figyelmet, mert minden számban megjelenik három-négy cikk a nemzetközi összeesküvésről és a szabadkőművességről. És végül mi is a lényeges: „A zsidó szabadkőművesség minden erejével azon dolgozik, hogy tönkre tegye az Erkölcst, a Kultúrát, az Államot és a Templomot. A keresztény civilizáció romjain akarja felépíteni Salamon templomát, ahol a zsidó legyen helytartó és király, és a többi népek- ravaszán alárendelve- elnyomott szolgák lesznek.”⁴³

Hogyha a zsidók egyetlen célja a világalomra törekvés és a „keresztény civilizáció és az aktuális társadalom tönkretévese és Izrael uralkodásának bevezetése”, akkor Hitler az egyedüli ember, aki ezt megállíthatná. De „meg tudja majd Hitler célozni az óriás homlokát?”- kérdezi az egyik újságíró. A választ mindnyájan ismerjük.

Kutatásom további részében foglalkozni fogok az 1948-as és 1996-os évekkkel.

Észrevételek

Első hipotézisem igaznak bizonyult. Valóban az összeesküvés mítosza akkor jelenik meg, amikor a társadalom súlyos problémákkal küzd. Ez a hipotézis nemcsak a zsidó összeesküvésre igaz, hanem az összes többire is. Bizonyos országokban a zsidók erőteljesebben jelennek meg a kollektív képzeletben, Romániában azonban a vétkesek közé szokás sorolni a magyarokat, románokat, imperialistákat és a volt kommunistákat is, 1989 után. A zsidók ugyan megjelennek az összeesküvők között, de nem nagyobb mértékben, mint akármelyik másik kisebbség.

Az 1915-beli sajtóban egészen 1948-ig a zsidók tényleg idegenekként jelentek meg az újságokban. Ez a tendencia legerőteljesebb 1930-ban és a szélsőséges sajtóban, de a semleges sajtóban is érezhető az, hogy olyan más kisebbségről van szó, amely nem része a román népnek. Bizonyos incidensek kiemelése, a cikkben szereplők származásának megnevezése ehhez a kiközösítéshez vezet.

⁴³ N.C. Păulescu, *Societatea Nașunilor e opera Jidano-Franc-Masoneriei*, In *Buletinul anti-iudeo-masonic*, I. évfolyam, 1. szám, p. 5.

Az idegen zsidó képe, ahogyan az megjelenik az írott sajtóban hozzájárul a kollektív képzeletben mélyre gyökerező előítéletek felélesztéséhez. A ma már „láthatatlan zsidó” igazából él az emberek képzeletében, és a szélső jobboldali média ezt igencsak ki tudja használni.

Az utolsó hipotézisem csak részben igazolódott, mert a zsidó világalom terveivel csak a szélsőséges sajtó foglalkozik. 1915 és 1996 között észrevehető, időnként erőteljesebben, máskor gyengébben, a zsidó összeesküvés elméletének feléledése. A semleges sajtó ezzel nem foglalkozik, de még a szélső baloldali sem. Ez azt igazolja, hogy Romániában a zsidó világalom kérdése nem foglalkoztatja annyira az embereket, de ehhez valószínűleg hozzájárult a zsidók nagyméretű elvándorlása is.

Amint kiderült, mítoszok léteztek és létezni fognak, ameddig az embereknek könnyebb vádolni, mint maguk fele nézni.

Felmerül azonban még egy komoly probléma is: vajon működhetnek-e a társadalmak mítoszok nélkül? A válasz korántsem egyértelmű. Az kétségtelen, hogy a nemzeti mitológia társadalmi funkciói nehezen megkerülhetőek. Ugyanakkor azt sem lehet elutasítani, hogy a történeti tudatnak tudományosan megalapozott eredményekre kell épülnie. Éppen ezért nem választható egyszerűen az egyik vagy a másik megoldás.

A tudományos kutatás szerepe pedig az, hogy fényt derítsen tévhitekre, előítéletekre, és próbálja azokat, ha egyáltalán lehetséges, megváltoztatni.

NEAG ANNAMÁRIA, Újságírás, 3. év